

Vm in Diui Zenonis viculo, qui non longe ab Asyli distat oppido, apud hospitem quēdam nostrum essemus ego & Fuscus frater, quō animi gratia æstate media maximis caloribus Patauiō concesseramus, venit forte ad eum locum, vt interdum solebat, Alexander Capella, vir & nostri semper amantissimus, & iisdem literarum studijs deditus, & in primis hospiti nostro à pueris quā maxime familiaris. Hic cum nos pro villæ foribus, vbi frigus forte captantes confederamus, offendisset, post mutuos (vt fieri solet) complexus (satis enim longo interuallo neque ille nos, neque nos illum videramus) & post communia illa, vt valeret ipse, vt amici omnes, ecquid noui Venetijs

- 10 esset: Si quis mihi Deus, inquit, dixisset cum domo exhibam, hic me vos ambos conuenturum, haud facile illi fidem adhibuissē. Sed te præsertim, ad me respiciens, quomodo enim tu hic: qui neque è cubiculo ipso temere exire, integrosq; dies lectitādo componere sæpius solitus sis, vt tibi hortuli tui limites, siquādo ad illos feriatas accesseris, legitimæ peregrinationis instar censeri possint. Quamobrem quid sibi velit hæc tam longa insolensq; peregrinatio, haudquaquam nunc coniectari valeo, nisi forte Fuscus in causa est. Tum ego, Iocaris inquā Capella, & me cauillo impetis. An nescis me & his relaxationibus quā maxime semper delectatum fuisse, & aliquando non contemnēdas etiam peregrinationes animi causa sponte suscepisse? Neq; enim literarum studijs isthæc officere solent otia, & alioquin si talis essem qualem tu me esse dicis, liberius etiam exirem, cum Musæ ipsæ spretis vrbium moenibus, in agris & montibus libèter degere, & assidue vagari dicātur. Ceterū tu qui me otij literarij
- 20 tam acriter insimulas, quid tecum libellos circumfers? (forte enim vt ab equo descenderat, theculam quādam cum libello manu gestabat) an tu etiam in via, nedum domi & in cubiculo, vt ego, lectitare soles? Tū ille ridens, insigniter, inquit, & cito te vltus es Leonice, neq; quod aiunt, posteris de te tuis vltionem reliquisti: verum codex iste quem teneo, Aristophanis sunt comœdiæ, quo ego poëta cum ob linguæ elegantiam & proprietatem, tum propter conspersos vndique sales atticos & lepores, mirifice delectari soleo, vt siquādo mihi à seuerioribus Musis relaxandus sit animus, non crebro alium quempiam præ illo autorem in manibus capiam. adeo me iocis suis demulcet ille, & lepore verborumque vrbinitate largiter exhilarat: vnde si quo exire decerno (quod non sæpe facio) comes mihi non iniucundus præsto semper est Aristophanes. Tum Fuscus, Nimirum, inquit, si elegans est & pulchre sapit noster Capella, quando sales semper atticos secum portat, quibus & verba & sententiæ suauiter condiantur. & ad me conuersus, Næ sumus, inquit, infaceti nos & illepidi, qui hunc de via fessum hic tenemus, & sermonibus nostris intempestiue nunc obtundimus. Hortati igitur illum sumus (nō enim hospes aderat noster) vt ingrederetur, & se curaret, quiesceretve. meridies enim erat, & flagrantissimo sole ardebat dies. Et ille, Minime, inquit, mihi opus est requiete: neque aliud quippiā in præsentia mihi præstari volo. nā neq; ita defessus sum vt langueam: & bene pransus alioquin huc accessi. Meus enim Asylanus hospes, apud quē Venetijs veniens proxima nocte diuerti, non nisi pulchre curatum discedere me permisit: quare non est quod vos in præsentia dimittam, quos semper & videre & audire percipio: & nunc quōd hic offenderim, magni mihi hoc muneris loco, ascribi non abnuerim. Introeamus autem, quando sic vobis placere video. nam & sub tecto melius manebimus: & ego communem hospitem nostrum, si domi est, videre & amplexari potero. Sed aderat iam ille festinabundus & hilaris. nanque de quopiam vernularum (vt arbitror) illius aduentum cognouerat: qui
- 40 hominem arctissime complexus, O quā optatus, inquit, mi Capella, & quā tempestiue hodie nobis aduenisti, qui solus huic numero deficere videbaris. Profecto bene mecum & feliciter actum reputo, quando tria mihi hic charissima pignora adesse conspicio, quo nihil mihi gratius sanè euenire potuisset. Sed quid hic agimus ante fores, & non ingredimur potius? & cum dicto ire perrexit. Ingressi igitur simul omnes sumus, & in conclaue quoddam ascendimus, quod ad Septentriones spectans, patentibus fenestris iucundissimos ex proximis montibus excipiebat afflatus, adeo vt intensissimus meridiei calor ipsa cæli regione, & argenti insuper aura salubriter permulceretur. Hic confidentibus nobis, locique commoditatem simul & prospectus amœnitatem laudibus miris extollentibus, Capella, Quando nihil aliud, inquit, in præsentia agimus, & vt videtur, otiosus
- 50 si sumus: neque quopiam adhuc per æstum exire nobis permittitur, Aristophanes iste me admonet, vt quod nudiusquartus dum secum loquerer, non plane de illo intelligere poteram, quia obscure nimis & breuiter loquebatur, à vobis ipsis percontari velim. Quamobrem rogo vos, & te in primis Fusce, (tua est enim isthæc prouincia) nisi tibi molestum est, vt inter nos interpretis vice fungaris. Hic etenim, vt scis, non nisi græce loquitur: & ego nouitius græciæ sum inquilinus. Tu vero cum vtranque linguam æque calleas: & quæ iste græce dicit, plane percipies, & mihi id ipsum latino sermone commode explicare poteris. Et quid est hoc, inquit Fuscus, quod Capellam lateat? aut quod ego possim, tu ipse per te non possis? nisi forte ænigmata sint & gryphi, tuq; me Oedipodem esse nouum arbitraris. Cæterum quoniam vacui sumus, planèq; otiamur, locum mihi hunc in quo hæsitasti, cōmonstrato. nam si potero, illum tibi cōplanabo. sin mi-
- 60 nus id efficere valuerō, tecū in eodem (vt aiunt) luto hærebo. adest etiā frater: cui, si opus fuerit, operæ

istius partē delegabimus. Non sunt ænigmata neque gryphi, inquit ille, quæ mihi explicari nunc pos-
 stulo, sed locus quidam ex historia, quam cum maxime semper optarim cognoscere, nusquam tamen
 illam plene me legisse memini: quamobrem nunc certe mihi hac in re accidit, quod haud facillè in
 alijs usu euenire solet. Nam si me locum hunc ignorare in præsentia dixerò, planè mentiar. ha-
 beo enim quæ hac de re apte congruenterque dici possint. Et si rursus me scire contendero, haud
 vere sanè profitebor. neque enim rem vniuersam vt est, pulchre tenere me arbitror: & multa sunt
 quæ diligens alioquin & exactus rerum perscrutator haud ab re ambigere hic possit: vnde euenit
 vt cæteris quidem si qui de me hoc fuerint percontati, nullo negotio satisfacere valeam, cum ea di-
 cam quæ hic à grammaticis afferri dicique solent: mihi autem ipsi minime satisfaciam. nuda enim
 quædam hoc in loco & frigida ab illis proferuntur, qui quidem (vt mea fert opinio) nescio quomo-
 do elegantiorē pleniorēque desiderare videtur interpretationem. Locus autem est (ne vos diu-
 tius animi suspensos habeam) ex Aristophane in nebulis, vbi senex ille qui se Socrati docendum tra-
 diderat, dum illius scholam ingreditur, se subuereri & tremere dicit, ceu si ad Trophonium descen-
 deret: & mellitam placentam, quam secum portet, Socratem efflagitat. De Trophonio enim &
 Agamede, qui Apollinis Delphici templum construxerunt, apud Pindarum est videre, vt Che-
 ronæus Plutarchus in consolatorio ad Apollonium libello memoriæ prodidit, quemadmodum cum
 mercedem pro opera Deum exposulassent, quasi magnū quippiam sibi deberi existimantes, &
 ille in septimum se diem eis præmium liberaliter repræsentaturum pollicitus fuisset, addidissetque
 insuper vt bono animo essent, & genio interim operam darent, posteaquam ad constitutum per-
 uentum est diem, noctu ambo mortui sunt reperti. Trophonij præterea oraculum in Lebadia
 Bœotix scio fuisse percelebre: solitumq; illic Heroem se consulentibus futura prædicere, apud ple-
 rosque legitur. Cæterum responsis ne, an somnijs darentur oracula, & curam adeo extimescerent
 homines ad sacrum illius accedentes adytum, vt ille significare videtur senex, apud neminem
 (quod meminerim) vsquam plene legi. Quare si quippiam ex antiquorum thesauris reconditum
 feruas, quod ad eiusmodi enodandā rem facere credas, ne graueris oro te id in mediū afferre. Rē enim
 mihi gratissimam feceris, si me hac animi perplexitate liberaueris. Tum Fuscus, Haud magna, in-
 quit, & nimis recondita scire expetis Capella, sed quæ parata satis & ad manum habemus. Quam-
 obrem haud magna cum re tibi mos geretur. Cæterum quoniam multa sunt quæ hoc in loco
 grammatici adducere & veluti comminisci licenter solent, de subterraneo scilicet herois specu, vbi
 ille (vt aiunt) inedia consumptus est, de draconibus quinetiam ibidem commorantibus, qui pla-
 centis & huiusmodi dulcarijs placarentur escis: istiusmodi ego omnia, & quia tibi pulchre esse cog-
 nita non dubito, & quia (vt rectissime indicasti) inania sunt & frigida, desipientium deliramen-
 tis anicularum, fabellisque haudquaquam dissimilia, consultò præterire decreui. Non enim adeo
 vacamus, vt nobis nugæ ex nugis temere sint consuendæ, præsertim cum hac de re habeamus
 quæ in præsentia luculenter sanè & commode dicere possimus, ex quibus cum vniuersa perspi-
 cue referabitur historia, tum oraculorum ratio captandorum percommode dignosci explicari
 que poterit. Quamobrem his omissis, si placet, totam hanc rem ordine recensere, nisi forte tibi
 & Leonico aliter videtur. Hic cum ego non solum assentiri, sed magnopere etiam id ipsum
 percipere significassem, & Capella enixius hanc rem efflagitasset, sic exorsus est Fuscus. Pau-
 sanias, quem ego, inquit, authorem cum propter rerum seriem variarum, & styli elegantiam, tum pro-
 pter reconditam & omnimodam totius Græciæ antiquitatis historiam, cum primarijs historiari-
 scriptoribus facillè connumerauerim, in sua Græciæ peregrinatione, vbi de Orchomeno & Le-
 badia Bœotix recenset oppidis, Trophonij meminit & Agamedis, quos Ergiui Orchomenij qui
 tertius à Phryxo Athamantis fuit, filios fuisse commemorat, licet nonnullos asseuerasse dicat
 Trophonium Apollinis non Ergiui filium fuisse. cui se sententiæ magis astipulari cum ob alia
 multa, tum nihilo secius ob oraculorum ipsius indubitata asserit fidem, quæ ipse non de alijs,
 quod plerique solent, inaudierit, sed illius aliquando aditum ingressus præsens perceperit & ex-
 pertus fuerit. Hos igitur postquam adoleuissent, magni nominis architectos fuisse dicit, & regia-
 rum ædificijs, templorumque miris extructionibus tota Græcia percelebres habitos: horumque
 opera & alia fuisse permulta, & in primis Apollinis Delphici templum, & Hyriæ thesauri æra-
 rium, in cuius fabrica hac illos ratione vsos fuisse memoriæ proditum est, vt lapidem scilicet
 quendam extrinsecus tali coagmentarent structura, vt quando illis collibuisset, nullo illum ne-
 gotio extrahere, & intra ærarium inde peruadere possent: qui tamen eleganter adeo & affabre
 cæteris id genus lapidibus continenter iunctus visebatur, vt nullam fraudis suspicionē præ se ferret,
 & omnes facillè inspectantes latere posset. Hinc igitur illi oclusum ingredientiæ ærarium, pro libi-
 dene quantum aurī pecuniæq; voluissent facillè expilabant: quod cum sæpius factitarent, furtum
 que iam ipsum non clam esset, cum furti tamen minime dignoscerentur authores, Hyriæ ferunt
 rei nouitate permotum, qui dudum thesauri clauēs sui frustra obseruauerat, aditusque nequicquam
 omnes diligentī custodia communiuerat, tale quippiam machinatum fuisse: ferreos quosdā laqueos,
 & vinculorum latentes nexus vasis illis & fiscis in quibus aurī argentique positæ asseruabantur mas-
 sæ, super indidisse, qui se attrectantium facillè vincirent manus, arctæque & indissolubiliter cōstringe-
 rent. His ita clam dispositis, forte fortuna Agamedem ferunt haud multo post noctu ad consuetam

ingressum prædam in latentes laqueos incidisse : qui cum arctissime teneretur, neque inde vlla
 extrahi posset vi, Trophoniū desperata omnino re, caput ei gladio à ceruicibus amputasse fe-
 runt, nequando deprehensus ille aut cognitus rem vt erat palàm faceret, eiusque facinoris conscios
 indicio suo manifestaret. Accidit autem vt non multo post Trophonius etiam ipse terræ abfor-
 beretur hiatu, eo loci vbi non procul à Lebadia in sacro illius luco Agamedis cognomine profunda
 visebatur fouea, iuxta quam columna etiam quædã astabat. Hæc de illorum genere, mortisq; modo
 (vt percurramus) author hic aliter quàm apud Pindarum Plutarchumque legatur, memoriæ prodit.
 Cæterū quæ de oraculo Trophonij vir ille commemorat, quibusve expiarentur sacris homines
 qui ad illum responsa petitori accederent, huiusmodi ferè sunt. Cum quispiam ad Trophonium
 10 descendere concupisset, in primis statos quosdam dies non procul ab oraculi loco in quadam degebat
 ædicula, quæ bono dæmoni bonæq; fortunæ sacra esse perhibebatur, vbi & alijs nonnullis, & calida-
 rum maxime lauacro aquarum abstinere iubebatur : quem illi vsum, siquando opus esset, Ercyna
 fluuius haud procul inde defluens affatim præbere poterat. Vescebatur autem carnibus ijs quæ ex
 immolatis victimarum corporibus copiose illi quotidie suggerebantur. singulis enim litabat diebus is
 qui Trophonium consulturus accesserat, in primis Trophonio, eiusque liberis, Apollinique postea,
 & Saturno, Iouique cognomento regi : Iunoni quinetiam, & Cereri, quam cognomine Europam
 vocabant, eamque Trophonij fuisse nutricem ferebant. Sacris autem singulis cum immolabatur,
 assistebat aruspex, qui extispicio sedulam præstabat operam, ex ijsque Trophonij mentem rimaba-
 tur, inspiciebatque vtrum ne propitius & volens, an secus se petentem suscepturus esset heros. Cæ-
 20 terum aliæ quidem quæ immolabantur hostiæ ad Trophonij perscrutandam sententiam, mentem-
 que excutiendam, non magnam adeo vim habere censebantur, vt aries qui eadem nocte qua quis
 ad illum stato dierum numero descendere debebat, extremus in scrobe immolari erat solitus, vbi
 rem diuinam facientes Agamedem magna voce inclamare moris erat. Si enim aliarum quidem hos-
 tiarum læta salutariaque præcessissent exta, arietis autem dira & tristitia subsequuta fuissent, mini-
 me litatum esse censebant, neque hominem ad Trophonium descendere permittebant. Quod si
 arietis exta cum prioribus bene conuenissent, lætaque & felicia portendissent euenta, veluti propi-
 tio & volente hoc ageretur Dæmone, alacres bona cum spe ad illum descendere videbantur. Prius
 autem quàm descenderet quispiam, noctu ad Ercynæ fluuenta, ij quibus id negotij demandatum
 erat, hominem deducebant, oleoque perungebant : posthac pueri duo tertiumdenum circiter an-
 30 norum, ex proxima ciuitate ingenui & nobiles, quos Hermas vocabant, in eodem fluuio illum laua-
 bant, & omnia illi quæ Trophoniū adituro ex vsu erant, officioso præstabant obsequio. Exin sa-
 cerdotib; qui id muneris habebant, tradebatur: qui illū nō illico ad oraculū, sed ad geminos prius iuxta
 se inuicem scaturientes fonticulos deducebant, quorum obliuionis quidem vnus, alter vero memo-
 riæ dicebatur. Et prius ex obliuionis fonte haustam iubebatur ebibere aquam, vt omnium scilicet
 obliuisceretur illorum quæ antea percepisset aut cogitasset. Postea vero ex memoriæ etiam fonte
 latices hauriebat, vt quæ vel visurus esset posthac apud Trophonium, vel auditurus, memoriæ
 firmiter commendaret. Exinde Trophonij simulacrum quoddam, antiqui sanè operis, & à Dæda-
 lo (vt aiunt) fabrefactum inspiciebat, venerabaturq; cernuus, quod à sacerdotibus nemini vnquam
 nisi ijs qui Trophonium adituri essent, ostendi fas habebatur. His rite peractis hominem chlamy-
 40 de indutū linea, fascijsq; subinctū, & crepidis quibusdã patrio generis ritu calceatum, ad oraculum
 deducebant. Erat autem oraculum paulo supra lucū in monte situm, crepido vero quædam ex albo
 lapide locum vndequaue cingebat, qui mediocris areæ spatium æquare videbatur. Crepidinis au-
 tem altitudo duorū circiter erat cubitorum, & ex interuallo æneis veribus illius disternabantur
 spatia, quos zonæ continebant quædam, in quibus extructæ hincinde cernebantur portæ. In septi-
 autem medio terræ hiatus erat, non fortuiti speciem præ se ferens abscessus, sed, si quippiam aliud,
 arte ingenioque mire constructum opus, qui fornicati cuiusdam tecti imaginem referre videbatur:
 cuius, vt coniectari licebat, disternans linea, quam Diametrum appellant, quaternos non
 excedebat cubitos. Istructuræ autem ipsius altitudo à summo ad imum, haud multo octonū mensu-
 ram excedere cubitorum iudicari poterat. Descensus vero inferne nullus erat arte constructus, sed
 50 cum quispiam Trophonium adire cupiebat, manuales apportabantur scalæ, quæ & bene tracta-
 biles, & vsu ipso agiles erant. Postea vero quæ erat descensum, in ipso loci pauimento medio fora-
 men cernebatur quoddam, quod latitudinem habebat duorum dodrantum: altitudinis vero dodran-
 talis speciem præ se ferre videbatur. Qui igitur descendebat, mellitas secum deferens placen-
 tas, supra pauimentum sese resupinabat, amboque in foramen illud iniiciens pedes, omni cona-
 batur studio vt genua etiam sibi interius fierent. Exin haud temere talis sese illi offerre solebat
 species, veluti si vniuersum illius corpus conuulsionibus distraheretur, & si maximus rapidissimus-
 que amnis à genibus exarsus totum vorticibus hominem mergeret raperetque suis. Postea vero
 ex adyto illi clarissima futurorum dabantur oracula: verum haudquaquam vniformia illa, neque
 eodem quisque præmonebatur docebaturque modo, sed alius quidem cernere visus erat, alius
 60 vero audire, prout monenti libuerat Deo. Exhibant autem inde, cum pedes veluti sponte sua ex fo-
 ramine exiluissent illo. Hoc enim certissimū reditus signum esse perhibebatur. Neminem vero ex
 ijs qui in sacrum Trophonij adytum descendissent, aliquando interiisse memoriæ proditū est, nisi vnū
 AA.iiij.

duntaxat, Demetrii satellitem, qui neque debita numinis veneratione ingressus fuerat, neque Trophonium (vt dicitur) consulturus, sed spreta loci religione, sacros expilaturus thesauros accesserat: cuius etiam cadauer à sacro procul ingressu inuentum fuisse dicunt. Exeuntem autem à Trophonio sacerdotibus ij de quibus retro est dictum, manu ducētes, illum in exhedra quadam collocabāt, quæ non lōge ab ipso adyto humi iacebat, & memoriæ appellabatur sedes: vbi de ijs quæ viderat aut inaudierat, singulatim percontabantur omnia: inde ipsum cognatis tradebant & amicis, qui hominem in ædes illas boni dæmonis, bonæque fortunæ, vbi statim prius manserat diebus, accipientes portabant, adhuc præ timore semianimum & stupidum, & neque se tunc neque alios planè dignoscētem. Postea vero & in alijs nihilo minus sapere quàm prius sapiebat, & risum qui ab eo defecisse videri poterat, illi redire constabat. Necessè autem habebat is qui à Trophonio redisset, quæ viderat aut audierat, omnia in tabella picta Dæmoni posthac offerre. Hæc Pausanias de Trophonij oraculo: qui non solum de multis isthæc audisse se dicit, sed Trophonium etiam consuluisse, & in sacrum eius adytum descendisse constanter affirmat. Cæterum vt nihil ad plenam huius rei cognitionem deficere videatur, quando hoc loci peruenimus, quo etiam modo inuentum id fuerit oraculum, paucis, nisi molestum est, recensebo. Hic adhortantibus cunctis, & vt reliqua subtexeret insuper orantibus, sic profecutus est Fuscus. Cū celi intēperie aliquādo vniuersa laboraret Bœotia, & duos iā annos sitiēs & squadida imbribus caruisset regio, delectos ex singulis ciuitatib⁹ legatos Bœotij, quos *θεωρῶντες* vocabāt, ad Apollinis percontandum oraculū Delphos miserunt: quibus respondit Pythia vt in Lebadia irent, Trophoniūque hac super re cōsulerent. fore enim vt is heros siccitatis illius remedia eos doceret. Cum autem ij deo parentes in Lebadiam venissent, & nusquam locorum Trophonij oraculum comperire possent, forte ex illis quidā ex Acrephne missus oppido, Saon nomine, qui ætate existimatio neque cæteros facillè anteibat, siue diuino mentis præfagio, seu auspiciū peritia, apū volās cōspicatus examē, illud insequi statuit: quod aliquātiſper fecisse dicit: residētibus autē posthac apibus eo loci vbi oraculum postea fuit, specum ingressus ibi repertum, remque diuinam in eo faciens, à Trophonio quæ concupiuerat percepisse dicitur. Hunc postea Saonem ferunt quæcunque fieri solebant ab ijs qui Trophonium adibant, sacra præterea, ritusque omnes à Trophonio edoctum, posteris per manus tradidisse. Hæc sunt quæ de Trophonio dicere in præsentia habui, ex quibus perspicue licet cognoscere mellitas illas placentas non draconū gratia à descendētibus afferri solitas fuisse, qui nulli erant, sed fortasse vt illis vterētur si quo casu suo ipsorum vitio, aut occulta quadam oraculi inhabilitate serius sibi responsa darentur. Nā de timore quid est quod tantopere admirari debeamus? Subterraneum enim specum soli subintrantes, & ibi admiranda quædam videre & audire expectantes, quid mirum fuerat si expauescebant, & mirifice contremiscere videbantur? Cæterum ne de draconibus omnia confinxisse grammaticos licenter appareat, hoc etiam ab eodem authore memoriæ proditum est, iuxta Ercynam fluuium speluncam quandam fuisse, in cuius medio duo cum sceptris quibus inuoluti erant dracones, simulacra fuisse collocata, quæ, vt ait, aspectu quispiam primo cōtuitus, Aesculapium Hygiamque esse existimare potuisset: verum Ercynæ & Trophonij imagines esse perhibebatur, quoniam nihilo magis Aesculapio quàm Trophonio sacros assignari angues antiquitus vniuersi loci illius accolæ existimauerunt. Hæc Fuscus cum dixisset, finem loquendi fecit, oculisque humi defixis, ceu quippiā quæreret quod dictis addere vellent, aliquādiu perstitit. Tū Capella, Ita me dii amēt inquit, Fusce, vt nihil mihi hac re gratius aut magis ex animi mei sententia fieri potuisset. Quamobrè & optimo tuo Pausaniæ in primis afficior, cuius suavis & erudita sanè narratio aures ita demulsit meas, vt quod tam cito tacuerit, non modice doleam: & tibi ingentes habeo gratias, qui hoc ipsum mihi quod diu multumque conquisiui, sedulo nūc & clare explicaueris. Sed quid tu, inquit Fuscus, faceres si illum lingua patria verba sua experimentem audisses? Nam quo spiritu, Dij boni, qua oris rotunditate & elegantia, qua figurarum stylique vbertate & gratia omnia distincte ornateque complectitur, & veluti sub oculis ponit? Ego enim in præsentia, fidi more interpretis, nihil addēs aut rescās, sed verbum de verbo inuertens, tantummodo quæ ille dicit, exprimere curavi. Nam græce etiam poteram si voluiffem: adeo omnia hac de re illius verba menti mihi resident, & illa ad manum habeo, sed hospitis etiam nostri fuit habenda ratio. Verti igitur pro tempore ad verbum illa vt potui, in quo sanè interpretationis modo (vt probe nosti) quantum fidei astruitur, tantum demi solet gratiæ. Verū si quando in illius commentarios incidemus, quod sanè erit si quando ad nos Patavium concesseris, hæc quæ dixi, vt à me in præsentia enarrata fuere, de ipso clare percipere poteris. Memineris hoc Fusce, inquit Capella. Nam etsi nihil aliud intercederet causæ cur Pataviū venirem, quo non parum sæpe (vt scis) accedere soleo, vel hoc me vnum impelleret, vt Pausaniam tuam, imò potius iam nostrum, inuisere & complecti mihi detur. Verum amabo te mi Fusce (quod in bonam accipias partē rogo) quid tu adeo sub narrationis tuæ calce oculis humi defixis, cogitabūdoque similis & quippiam perquirenti aliquandiu perstitisti, vt non quod iam perorasses, vt feceras, sed quod mox de re ardua verba facturuss es, speciem mihi præ te ferre videreris? Quod hospes etiam noster (vt opinor) animaduertens, nutu id ipsum, ni fallor, mihi significare visus est, quasi alia quædam sedulo quæreret quæ priori de integro sermone subtexere cogitares. Effare igitur (nisi quid prohibet) quæ tunc animo versabas. Nanque amicorum qui dixit omnia esse communia, non de externis solum modo bonis, sed de internis etiam cogitationibus, serijs præsertim de rebus (vt opinor) intelligere

voluit: nisi forte eos tu inter sese amicos magis esse putas, qui eadem promiscuo usu domestica vtuntur suppellectili, aut iisdem libris, quam illos qui cordis sibi inuicem penetralia referant, intimosque secretorum adytus peruios habent, & omnia communi inter se consilio & domi & foris concorditer peragunt, quorum (vt inquit ille) idem velle, atque idem est nolle. Multum abest vt id reputem, inquit Fuscus: quare nulla est inuidia, mi Capella, ea me dicere quae animo nuper voluebam, cum hac praesertim in re iacturam nullam, sed potius lucri quippiam facere possim: veruntamen, si placet, ista dicam conditione, si hanc videlicet mihi huius diei communem operam condonare promittis, vt illa qua velim in re maxime vti possim. nam id ego vicissim vobis polliceor, & in me libere recipio, illam a vobis (si mihi obtemperaueritis) satis bene & commode pro tempore collocandam fore. Hic cum assensu fuisset semus omnes, & Capella etiam pro omnibus hac de re satis praestare se dixisset, Cogitabam, inquit Fuscus, atque inter loquendum sane animo voluebam, quanam illius oraculi verissima adduci posset causa: quinimo vt vnum plerumque ex alio inquires animus, & ex illo rursum plura variaque parturire & elicere solet, multa mihi sub idem tempus oraculorum genera in mentem veniebant, quibus varias fuisse causas, cum diuersa essent & varia, multiformique darentur modo, non ab re existimabam. Non igitur mirandum est si omnes vos hunc in me animi animaduertistis motum, qui intercisum forsitan & inconstantem narrandi modum in me animaduertere potuistis. non enim cum aliud dicitur, & aliud quippiam cogitatur, commode vtrumque, aut alterum etiam eleganter fieri potest. Haec igitur fuit mea illa de qua quaeris cogitatio, & hinc totus pendebam animi, meditans an ab vna & eadem causa tam varia tamque diuersa oraculorum effici potuissent genera, an, quod mihi verum magis esse videbatur, a pluribus multiformibusque ista causis prouenirent, ita vt vnumquodque pro locorum situumque diuersitate peculiare suae originis sortitum esset initium. Multa autem & penes innumera a se inuicem distincta & diuersa fuisse, non est quod ambigere debeamus. Namque vt de clarissimis toto terrarum orbe oraculis taceam, quorum ab omni antiquitate ad nos usque celebris perdurat fama, Delphico scilicet, & Dodonaeo, in quorum quidem altero Pythia in sacris residens adytis, deo (vt aiunt) plena, carminibus hexametris certissima fundebat oracula: in altero vero Peliades illae, siue columbae fuerint, seu Iouis antistites foeminae, ex Dodonaea quercu futura hominibus canebant euenta: vt haec, inquit, missa faciam, quanam ferè mundi regio, vel potius qui terrarum in toto orbe tam sepositus tunc reperiebatur angulus, qui non aliquo oraculorum genere verissimam penes se futurorum praedictionem hominibus polliceretur? Neque ego hoc in loco ex oscinibus praepetibusque auguria connumerare nunc intendo, aut extorum inspiciendorum peculiarem aruspicinae scientiam, vel quae in procurandis fulguribus, ostentisque dignoscendis, & signis de caelo seruandis superstitiosa obseruauit Ethruria: quae omnia cum ad diuinationem futurorumque praedictionem manifestissime pertinere videantur, consultò tamen praeterire decreui. longissima enim haec esset narratio, & integrum sibi proculdubio exposceret diem. De oraculis tantum loquor, quae voce, sortibus, somniisque, aut certis rerum apparentijs fieri darive dicebantur. Haec etenim vt diuersa inter se & penes dissidentia fuerant, sic etiam varias efficientes habuisse causas, vero consentaneum esse videtur. Quod si illa etiam quae inter loquendum me commouerunt, & mentem ad sese traxere meam, nunc audire cupitis, quae alioquin rara sunt, & vulgo haud satis cognita, nulla est inuidia quin ea vobis omnia in medium afferam, quae ad futuram forsitan de ipsis inuestigationem animorum nostrorum latentes excitare poterunt igniculos, vt ad perspicuam postea causarum nunc latentium lucem mentium directa acie, clare illas perspicere valeamus. Dico ne ea: an aliud quippiam in praesentia vobis agendum esse censetis? Quinimo dic, inquit Capella, vt pro istis etiam tibi respondeam. nam postea tuum erit iubere quod volueris, nos vero promissis manebimus. Bene habet, inquit Fuscus. quare audiat. Multa mihi sub idem ferè tempus oraculorum genera succurrebant, & in primis illud quod Pharis Achaiae de fonte Cereris Pausanias memoriae prodidit, cuius verissima ferebantur responsa, cum non omnibus tamen de rebus illuc homines, sed de solis aegrotantibus consultum accederent. Sed fortasse non erit malum illius etiam verba recensere. Fons erat, inquit, in Deae templo medio, ad quem per gradus descensus dabatur. Hunc lapidea circumdabat crepido, super quam stantes speculum quoddam tenui alligatum funiculo sensim demittebant, obseruantes ne id fonte penitus mergeretur, sed extremo tantum orbe summos contingeret latices. Exin deae supplicantes, thuraque & caetera id genus altaribus adolentes, in speculum dispiciebant: quod aegroti illius imaginem de quo Deam consulturi illuc accefferant, vel mortui, vel viuentis speciem praeseferentem clarissime ostentabat, verusque postea secundum visas imagines rerum sequebatur euentus. Pharis praeterea Achaiae oppido idem refert author Mercurij in foro fuisse simulacrum, qui eam ob rem Agoreus appellaretur, iuxta quod huiusmodi fuisse perhibebatur oraculum. Ante illius pedes lapidea astant ara, atque hincinde plumbo ad aram alligatae aeneae visabantur lucernae. Consulurus igitur vespertino circiter accensis luminibus ad Deum accedebat, thusque in arae illius medio de more comburens, astant simulacrum eius suffitu venerabatur, lucernaeque postmodum illas instillato accendens oleo, in Dei dextram manum numisma quoddam loci illius patrium ex aere ponebat, inde ad simulacri aurem quodcumque percontari voluisset, clam insurrabat: obturatisque posthac auribus, a foro recta discedebat, & cum paulum fori limites festinus euasisset, aures rursum aperiebat occlusas, & quam primam fortuito audisset vocem, illam oraculi verique ominis vice constanter obseruabat. Sed quid de puteo etiam in Yfia Bceotiae ciuitate Apollini sacro pluribus commemorare, ex quo

aqua epota Dei sacerdotes se consulentibus verissima dare dicebantur responsa. Aut de oraculo quod Argis in arce ad Apollinis templum fuisse fama est, ubi viri necia mulier singulis mensibus agni sanguine delibato furens & Deo plena futuros prædicebat euentus. In Burenstū præterea agro in Achaia secundum mare Hercules fuisse fanum idem est author Pausanias, in quo ex talis & abaco responsa consulentibus hoc maxime dabantur modo. Deo consulturus primum supplicabat, inde precibus rite peractis, talos quatuor qui ibi affatim reperiebantur, super mensam iactabat, talorumque situs & figuras diligenter examinans, quid postmodum ex quibusque signaretur præmonstrareturque figuris, ex abaco illa literis mandatum continuo lectitabat. Verū quid ego externa commemoro, cum nostris tibus decenter vti possim? Nonne in agro Patauino Geryonis oraculum aliquando fuisse legimus, ubi in aquam iactis talis certissima consulentibus darentur responsa? Ex hac etiam (vt arbitror) præfagiorum nota iuxta urbem Romam Prænestinæ fuere sortes, & Aegeriæ lucus, Faunorumque & Carmentæ matris prædictiones: necnon decantatæ Lacedæmoniorum in Græcia somniandi causa excubationes in Pasiphæe fano, quod in agro iuxta urbem fuisse locupletissimus author Cicero testatur. Nam ad Amphiarai fanum somnia tota ferè Asia celebrata, verissimam futurorum prædictionem habuisse vniuersa credidit antiquitas. Quæ omnia oraculorum genera (vt aliquando ad id quod dictum est, nostra recurrat oratio) si quidem ab vnica & eadem singulari prouenisse dicantur causa (vt plerisque voluisse physicos audio) cur nam tam varie multipliciterque darentur, non contemnendam profecto querentibus dubitationem afferre poterunt. Vnum enim ab vno, atque id vno tantum modo fieri non ab re dicunt physici. Si vero à pluribus, & iisdem diuersis, quisnam hic tantus efficientium causarum, & tam varius exercitus in medium probabiliter adduci poterit, si quidem omnes illæ hoc tantum vni, siue vaticinium, seu futurorum prædictione, siue id aliter nostro iure appellare maluerimus, effacienter antecedere dicantur? Hoc est quod scire percuperem, & in quo hodiernam collocari operam volebam. Quamobrem considera, inquit Capella, & vide quomodo id quod liberaliter mihi pollicitus es, & in te pro ijs etiam sponte recepisti, bona fide rependas, nisi forte abnegare, & vt mali solent debitores, decoquere mauis quam persoluerè. Meliora queso, inquit ille. non enim is sum Fulse, neque adeo obæratu ex isto, vt tam turpiter nullo negotio mea concidat fides. Cæterum memineris velim, me tibi illud pollicitum fuisse, & solum id debere fateri, quod possim, & quod plane representare queam. namque quod supra me est, viresque longe excellit meas, nulla (vt arbitror) obstructum me tenet obligatio, quin tibi illud meo arbitratu, integra etiam fide abnegare possim. Hoc iccirco dixi, quia te velut in scena aliqua ex grammatico philosophum continuo prodijisse animaduerti, abstrusasque occultissimarum rerum causas historiae metas transgressum rimandas proposuisse. Cæterum bono sis animo Fulse. Nam quæ ego in præsentia persoluerè non potero, quæ mea est fiducia, Leonicus hic pro me intercedens repræsentabit, & vt tibi satisfiat, sedulo curabit. & ad me conuersus, Quin tu, inquit, Leonice, amici fidem liberas, cum qua etiam obstructa est tua: & de ijs prædictionum oraculorumque causis si quid ex antiquorum mysterijs reconditi seruas (quod de te non dubito) in medium afferes? namque & promissis fideliter satisfeceris, & omnibus insuper nobis rem gratissimam facies. Quid enim est quod huic rei in præsentia præuertendum esse putemus? aut ubi potius hodiernam operam impendere sedulo debemus, quam in ijs quorum cum omnimodam Fusco narrante cognouerimus historiam, horum etiam te disertante causas pernoscere cupimus. Huic cum hospes noster & Fuscus non solum assensu fuissent, sed me insuper impensius rogarèt vrgerentve vt id oneris sua causa subire vellem, sibi que hac in re morem gererem: Quandoquidem vos inquam sic vultis, & orando etiam iubere videmini, parebo libens, & hanc mihi demandatam prouinciã alacriter suscipere non verebor: in qua (ni fallor) non tantum reprehensionis si quid aut prætermisum à me, aut præpostere dictum fuerit, quantum veniæ, ne dicam laudis, quod cito vobis paruerim, vel apud iniquos iudices me consequutum ire non dubio. Quotus enim quisque est qui de re tanta verba facturum, vel satis paratum merito videri possit, vel hominum studio plene satisfacere valeat? ne dum ego, qui iam diu (vt scitis) ab ijs literarum studijs defeci, & totum me in Aristotelicos commentarios, quos etiam publice profiteor, conieci, in quibus aut nulla de istiusmodi, aut exigua quædam & ad physicas magis causas, & has quidem de prope spectantia pertractantur: ista vero quæ vos à me in præsentia audire percupitis, & abstrusa sunt certe, & ex media (vt aiunt) philosophia repetita, non ea quidem quæ physicas de proximioribusque contemplationibus vniuersam planè impendit operam. Quamobrem scio me hodie ieiune admodum & tenuiter, ne dicam inepte totam hanc rem pertractaturum, quæ neque præparationis, neque temporis vt explicari ex dignitate sua possit, habere videtur satis. Dicam tamen, quando sic vobis placere nunc video, & ea certe dicam quæ mihi in promptu erunt, & ad manum venient. Cætera vos recondita magis & exactiora de alijs posthac requirere curabitis. Sed vultis ne inquam quoniamiam satis hic fuimus, & aliud dicendi sumendum est initium, vt locum etiam mutemus, & hos conclusos parietes relinquamus, vt aperto aëre & liberiori cælo perfrui possimus? Hoc est, inquit hospes noster, quod iam pridem dicere volebam: sed iccirco tacui, quia vos interpellare, aut alicui vestrum rem ingratam facere subuerebar. Quare si id placet omnibus, egrediamur. nã melius (vt opinor) sub diuo manebimus, quando & dies inclinare iam incipit, & pleraque sunt loca ubi grata arborum opacitate, saxorumque frigidissimis vmbis, diei adhuc reliquum æstum salubriter temperare poterimus.

Hic cum omnes hospitis nostri sententiam comprobauissemus, ut eramus, domo egressi sumus, & per collis iugum ubi sita est villa, paululum progressi illo duce ad dextrum inter amoenissimas quercus molliter descendere coepimus, secundum aquae riuulum quendam, qui in subiectam delapsus uallem, per laetissima repens gramina, tacitus defluebat. hic alijs alia, & eadem inuicem miris laudibus extollentibus, & tum aëris salubritatem, tum loci ipsius amoenitatem & gratiam magnopere admirantibus, Quid vos, inquit hospes, faceretis, si istos villam hanc in gyrum complexos colles videretis? Quibus quantum ex hominum cultu detractum est, tantum profecto naturali accedere gratiae manifeste percipitur. Profecto Faunos illic & agrestes Nymphas rurisque numina habitare & vagari sole re contenderetis. vndique enim irriguis scatent fontibus, ubique salutiferis conuestiuntur herbis, quas

10 Dominicus Sennus nostrae aetatis (ut scitis) inter herbarios praestantissimus certissimos & praesentaneos habere effectus mihi saepissime affirmavit. Solet enim harum inueniendarum gratia ad nos saepius accedere. Sunt praeterea eo loci speluncae aliquot tali structurae forma excavatae, adeo fornicibus concameratae crebris, ut artis, non naturae opera plane videri possint: quas quotiens ingredior, ingredior autem libenter, quotiens ad ea loca peruenio, totiens ceu praesentis cuiusdam numinis religiosus quidam inuadere me solet horror. Verum quid haec ego, inquit, vobis pluribus commemoro? Cras, si volueritis, illud accedere poterimus, ut oculata (ut aiunt) fide, quae dixi percipiatis. Dum haec hospes loquitur, iam ad vallis ipsius initium perueneramus, quae non saxis aspera, aut anfractibus salebrosa & inuia, sed spatijs sensim decliuibus exporrecta, altissimisq; consita populis, inter duos hincinde asurgentes colles in Boream spectans molliter extendebatur. hanc mediam leni defluens susurro placidissimus determinabat amnis, paruus ille quidem, verum argenteis nitidus aquis, & ad vadum usque

20 perspicuis. Huius utrinque ripas molli vestitas gramine laetissimae largiter adumbrabant populi, quae per totam alioqui conuallem plurimae connatae, eo tamen loci aquarum (ut arbitror) altrice vi, pulchriores procerioresq; surgere visebantur. Tum Capella, Quid tu, inquit, hospes proximos refers colles, illorumq; nobis amoenitatem pluribus inculcas: nonne haec amoenissima vallis omnium sane elegantiam locorum vel sola superare potest? Quae situ salubris, arboribus consita, gramine fertilis, aquis irrigua, auium sonora concentibus, vndique omnibus renidet angulis, ut neque decantatas Penei amoenitates, neque Thessalica Tempe iure quis illi comparare valeat. Quamobrem si sapimus, hic in umbra

30 confidamus, & prope aquulam istam amoenissimam inceptum a nobis sermonem absoluamus. Videtis ne ut haec ripa ceu id habuerit operis, ut hanc nobis ad disceptandum efficeret sedem, sensim decliuis molliter se substernat, plenosq; herbarum thoros largiter subministret? Vera narras, inquit Fuscus: quare nisi quid aliud Leonico videtur, hic confidamus. Mihi quidem inquam nihil hoc loco pulchrius, nihil gratius, aut ex animi mei sententia magis esse potest. quare nulla est mora quin hic sedentes quod agendum nobis est commode peragamus. Confedimus igitur omnes, alius alio, secundum flumen, quo quisq; loci concupiuerat maxime. Et ego, Quandoquidem inquam hoc mihi hodie dicendi munus omnes iniunxistis, & tantum me oneris subire voluistis, parebo libens. Caeterum antequam ad propositam deuoluamur quaestionem, Deum prius Opt. Max. a quo omnia quae mente sensuue percipi possunt, per gradus producta, ad illum rursus numeris quaeque suis retro feruntur, supplices veneremur, illumq; intentis precemur animis ut mentis nostrae oculos splendore suae claritatis illuminet, ut & quae sibi grata sint in primis, dicere valeamus: & rei quam nunc quaerimus, naturam & essentiam satis

40 commode explicare possimus. Et istuc quidem omnium posthac dicendorum quam accommodatissimum in praesentia propositum a me sit procerium. Caeterum quod omnes ferè ij qui accuratius quippiam pertractare rimariq; aggrediuntur, plane facere solent, ut rem scilicet illam de qua disputaturi sunt, rationibus esse demonstrent, veterum testimonijs confirmant, crebris stabiliant experientijs, id mihi in praesentia de diuinatione verba facturo haudquaquam agendum esse censeo, non alia profecto de causa, nisi quod haec (ut opinor) res clarior testatiorq; est, quam ut vllis ostensionum comprobationumq; indigeat adminiculis. Est enim isthaec vetus opinio, & ab Heroicis usque (ut ait Cicero) ducta temporibus, & omnium etiam gentium firmata consensu, quandam inter homines versari diuinationem, futurorumq; diuersa diuinitus ostendi praesagia. Quamobrem non satis belle mihi fecisse videntur Stoici, & inter eos Chrysippus maxime, qui diuinationum genera esse, futurorumque

50 praesensiones inter homines reperiri, pluribus argumentorum euidentijs ostendere est conatus. Hoc enim longis annorum seculis fuit comprobatum, & vniuersa asseueranter confirmavit antiquitas: huiusmodiq; etiam quotidie nonnulla salutariter experitur vita. Omnium praeterea veterum philosophorum natio, praeter vnum aut alterum duntaxat qui de dijs male opinati sunt, diuinationem esse constantissime approbavit. Ista namque bene recipiari, & in sese recurrere dixerunt, Si diuinitus est, dii certe sunt: & si sunt dii, est diuinitus. Clarum autem est deos esse, & eosdem rebus consulere humanis: quare & diuinationum clara sanè & perspicua omni procul dubio reperiri genera certum est. Quas futurorum praedictiones siue praesensiones esse, hominum vitae maxime conducentes & commodas, concorditer omnes definire philosophi. Positis igitur & constitutis duobus ijs quae in quaestionibus (ut Peripatetici volunt) prima obuersari solent, quod sit scilicet, & quid sit diuinitus: ad reliqua, si placet, omine cum bono pergere contendamus. Ea autem sunt, ut diuinationum effectrices causas, siue naturalibus constare dicantur initijs (ut voluere nonnulli) seu naturam ipsam excellere & supereminere videantur, pro virili inuestigare conemur. Hoc enim est (ut opinor) quod Fusci mentem inter narran-

60

dum insigniter commouerat: & quod omnes postea vos à me explicari enodariq; magnopere expo-
 stulastis. Verum antequam ad id quod mihi demandatum est, nostra se flectat oratio, necessaria prius
 hac in re antiquorum diuisione quadam uti constitui, ut ex illa, & quæ nobis in præsentia pertractan-
 da sint, & rursum quæ silentio prætereunda, clare dignoscere possimus. Non enim omnia (ut aiunt)
 uasaria in præsentia excutienda esse duxi, & temporis alioquin mihi, necnon uestrum in primis est
 habenda ratio. Est autem diuisio huiusmodi, duo scilicet esse diuinationum communia genera, vnum
 quod artis sit particeps, alterum quod arte careat. Et primum quidem illud, coniectura, iugiq; rerum
 obseruatione constare antiqui voluerunt: secundum vero, animi concitatione quadam & furore effi-
 ci, cum is soluto liberoq; motu futura præsentit: quod & somniantibus sæpenumero cōtingit, & non-
 nunquam vaticinantibus per amentiam & furorem: ut Sibyllas quondam fecisse, & Bacchidem Bœ-
 otium, necnon Epimenidem Cretensem memoriæ proditum est, qui deo pleni, & à Phœbo afflati es-
 se dicebantur: cuiusmodi homines græci φοιβολήπιδες καὶ νυμφολήπιδες appellare consueuerunt. 10
 Quales etiam Pausania teste Cyprius fuit Euclus, & Musæus Antiophemi filius, genere Athenien-
 sis, & ex eadem præterea vrbe Pandionis filius Lycus. Vniuersum igitur illud non naturale, sed arti-
 ficiosum diuinandi genus (si placet) in præsentia dimittamus, quod & à iuniori sanè Academia, & à
 Peripateticis insuper copiose insigniterq; reprobatur, & obstinate acriterq; defenditur à Stoicis: vbi
 & aruspicina continetur omnis, & extorum inspiciendorum superstitionosa sanè ratio versatur: vniuer-
 saq; insuper sortium, portetorum & ominum coaceruatur disciplina. De altero autem disertemus ge-
 nere, quod natura constare dicitur, & iccirco ab illis naturale appellari solet, quando animorum (ut
 dixi) vis & potestas sine ratione & scientia motu ipsa suo soluta & libera, concitari, & futura præsen-
 tire videtur. Quod diuinandi genus (ut in Phædro inquit Plato) antiqui maniam, id est furorem siue
 insaniam vocauerunt, quoniam soli diuino furore afflati & perciti vere vaticinantur & prædicent
 vates. Posteriores vero t interposito elemento mantiam id est diuinationem appellauerunt. Quo in
 genere oracula omnia, & somniantium etiã præsentiones manifestissime cōtineri perhibentur. Siquidem
 his duobus tantum modis sine ratione & scientia liberi & soluti incitantur animi, vno videlicet furen-
 tes, altero somniantes. De his igitur verba nunc faciemus. namq; de singulis diuinationum generibus
 distinctius velle perquirere, & infinitum profecto esset, & à re quam proposueramus, proculdubio
 perquam alienum. De oraculorum enim prædictionibus & causis se libenter audire velle dixerat Fu-
 scus: & id ipsum in præsentia pertractare nobis fuerat cōstitutum. Ceterum quæstionem hanc bonis
 (ut aiunt) auibus aggredi incipientibus nobis, ea prius quæ ab antiquis per manus tradita tenemus,
 de diuino scilicet beatoq; & omnibus vndiq; partibus absoluto animali omnia in sese animalium cōs-
 plectente genera in præsentia supponantur, & pro receptis habeantur. Hoc enim cum omnes in se
 omnium rationem contineat & causas, cunctaq; perpetuo & iugi circumductu ex sese producat, & in
 se vicissim recipere dicatur, non immerito omnium vera primariaq; perhibenda est causa. Hoc græci
 quidem κόσμος, nostri vero mundum, cum ob illius exactum excellentemq; ornatum, tum propter
 omnimodam rerum varietatem non ineleganter sanè appellauerunt, animal æternum beatumque
 omnia videns, audiens omnia, rationaliq; insuper animo & diuina præditum mente. Nihil enim pro-
 hibet (ut opinor) me hodie ex Academiæ penetralibus diuinationis causas depromere tentantem,
 Academicum ex Peripatetico fieri, illorumq; sectam audacter profiteri: qui mihi alioquin cū in alijs
 ferè omnibus, tum hac maxime in re mirifice cōsensisse videntur: quoniam admirabilem ferè omnium
 quæ quotidie nescia experitur vita, de quibus aliorum planè silent dogmata, ipsi latentes rimantur
 causas, & semper habent aliquid quod de huiusmodi omnibus in medium luculenter & commode af-
 ferre possint. Diuinum igitur hoc animal, siue mundus, seu vniuersum, siue alio quouis nomine appel-
 lari gaudet, omnia in se animalium complectens genera, ceu sui partes & membra, vitali cuncta spi-
 ritu permeans animat, pariaq; comparibus copulans, & contraria disterminans à diuersis, mirabil
 quodam harmoniæ temperamento vniuersa componit & temperat, summaq; concilians imis, & me-
 dijs extrema coniungens & vinciens, indissolubili rerum nexu cuncta cōstringit. Ex quo omnes om-
 nium rationes & causas, ceu à perenni quodam fontis exordio, partium ad se inuicem concordia &
 discordia, quæ græci συμπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν vocant, emanare effluereq; certissimum est. has
 autem suis quasq; & peculiaribus numeris, singulatim quidem solus ipse exacte cognoscit, siue quis
 ex meliorum ordine cum illo omnia lustrat: genera vero is, qui rerum naturæ perscrutationibus nō
 sine acri iugiq; studio vniuersam impendit operam. Quorū ego vestigia sequutus, diuini furoris, quæ
 vaticinium siue diuinationem vocant, vbi tota (ut diximus) oraculorum natura conspicitur, probabi-
 les afferre iam nunc aggredior causas. Non enim geometricas hoc in loco necessitates quisquam à no-
 bis iure exigere debet, tali præsertim de re, quæ naturam etiam ipsam (ut nonnulli philosophorum &
 ij non ignobiles voluerunt) longe excellere videtur. Cæterum ut ad rem aliquādo perueniamus, quia
 vnam horum omnium & eandem esse existimo rationem, in primis de Trophonij oraculo, quod hu-
 iusmodi nobis ansam præbuit quæstionis, si placet videamus, vbi totam hanc rem physice prius ex-
 cutere & indagare tentabo: postea etiam (si per vos quo minus id fiat non steterit) altiores illius ras-
 tiones & causas deo fauente inuestigare conabor. A diuino igitur illo de quo diximus animali nostrū
 capiamus exordium, cuius calentem vitalemq; (ut poëta inquit) vndiq; diffusum spiritum, & vniuer-
 sum hunc globum, ceu vastum quoddam & immensum corpus permeantem & mouentem, à solidis 60

maxime & compactis illius partibus (qualis esse perhibetur terra) multos sanè variosq; excitare & expellere halitus, à quibus diuersè apud nos rerum consequutiones efficiantur, verisimile esse videtur. Vnde enim tot locorum diuersitates, tot variarum genera aquarum, tantæq; & tales terrarum differentia constare dicuntur? Nanq; multi planè salubres sunt situs, quidam vicissim graues & pestilentes: nonnulli lætales etiam & mortiferi esse perhibentur: vt de Ampsancti in agro Hirpino: & de Plutonia terra in Asia refert Cicero. Quid? quòd aliæ quidem terræ acuta & excussa producant ingenia: aliæ vero pingua & obtusa? Quæ omnia sanè fieri ex cæli varietate, & ex disparili terrarum spiratione, vero (vt aiunt) verius esse constat. Quid mirum igitur cum tot sint terrarum & tam diuersi anhelitus & respirationes, tam varia insuper tamq; inter se distantia, situ suo, cæliq; positura loca, si aliquò terrarum ij exeant spiritus qui hominum animos ad futurorum præfagia suapte vi pronos & procliu-
 10 ues, & à diuino furore non alienos concitare, & veluti diuinitus inflammare valeant? Quid enim (vt de Trophonio loquamur) subterraneum illum specum? Quid medio in specu excauatum foramen in quo ille qui Trophonium consulturus accedebat, coniectis pedibus, conuulsiones quasdam, torrentisq; rapidissimi speciem totum se vorticibus rapiens sentire videbatur, aliud sibi velle dicemus, quam aduentantis motionem concussionemve spiritus, locis præsertim cauis, cuiusmodi sunt speluncæ & antra, non alienam à quo inflatæ mentes, & diuino illo halitu grauidæ futura facillè præsentire & prædicere poterant. Aut diuinandi quidem vires (vt nonnullis placere sentio) ipsi secum afferunt animi, id autem quod eos excitare commouereq; dicitur, aëris quædam est & spiritus peculiaris proportionataq; temperies. Aliæ nanq; alijs cognatæ & commodæ existunt res, & ob id indissociabili
 20 quadam inter se vitæ concordia & agere & vicissim pati natæ sunt. Quemadmodum enim abstrusos conchyliorum colores admixtum commode & efficaciter extrahere dicitur lamentū, * coccig; succū
 nitri vis addita valenter educit: sic animorum latentes alioquin notiones, futurorumq; in ipsis adumbratas præfensiones, loci illius diuinus anhelitus excitare & perspicue collustrare potest. Nō enim absurdum est animum ipsum qui ab omni æternitate vixerit, & cum innumerabilibus versatus sit animis, omniaq; insuper quæ in rerum natura sunt viderit, signis quibusdam consequentia declarantibus futura præsentire posse. Non enim illa quæ futura sunt (vt inquit Cicero) subito existunt, sed est quasi rudentis explicatio, sic traductio temporis, nihil noui efficientis, sed primum quodq; replicantis. Quibus rationibus ea etiam quæ de sacrificijs dicta sunt, cæteroz; illius cultu qui Trophonium consulturus in sacrum illius specum descēdebat, manifestissime suffragari videntur. omnia enim illa
 30 animorum expedita erant piacula, præparationesq; nimirum illos expurgantes, vt ab omni aliorum impedimento liberi & soluti, vim illam diuini halitus bene recipere, & constanter perferre possent. Nam prophanos & contaminatos homines aut non affari penitus, aut non sine pernicie sua oraculū illius periculum facere indicio esse potest contumax ille & impius Demetrij satelles, qui nulla numinis religione permotus, nullis expiatus sacrorum ceremonijs, spretoz; dæmonis cultu, & ijs quæ de more fieri solebant neglectis, sacrum Trophonij specum ingredi ausus est. Quamobrem morte (vt ferunt) repentina sublatus, temeritatis impietatisq; suæ meritas luit pœnas. Nec dissimilis ferè (vt arbitror) diuinandi fuit ratio in Delphico Apollinis oraculo toto terrarum orbe celeberrimo, nisi quòd ille quidem qui Trophonio utebatur vate, vel audiebat quippiam, vel futurorum cernere videbatur euenta. Pythia vero ipsa deo plena in sacro residens adyto, hexametris versibus certa fundebat oracu-
 40 la. causam enim eandem fuisse, diuersum vero modum verisimile est. Nam terræ etiam diuino quodā halitu Pythiam incitari, vel locus ipse testimonio esse potest. Antrum enim erat, vbi sedens illa futurorum præcinebat oracula: & in eo secretior quædam pars, quam adytum ferè omnes, nonnulli cortinam vocauerunt, ex qua fatidicus ille spiritus, non sæpe, neque eodem semper modo, sed incrementis quibusdam & decrementis exhalare dicebatur: quem hauriens Pythia, atq; inde furore percita & affiata, futuros præcinebat euentus. Statis etiam quibusdam temporibus domus illa (authore Plutarcho) odoratis vaporibus, quales ferè à pretiosissimis exhalare solent vnguentis, vniuersa replebatur: qui veluti à fonte quodam ex ipsis adyti faucibus eleuati, sensim postea euanescere sentiebantur, calidi scilicet cuiusdam natura (vt par est) aut vi quapiam alia illos commouente & excitante. quinetiam Pythiæ ipsius corpus purum castumq; per omnem sanè vitam esse oportebat, & ab omni hominum
 50 conuersatione, externorumq; contagio penitus alienum. Non enim omnium mentes diuino illo halitu æque concitari inflammariue poterant: neq; corporis cuiusq; habitus ingruentis vim spiritus facillè sustinere valebat. Quamobrem propitij etiam, & modo non aduentantis dei, & contrā auersi & nolentis, ex oblati victimis clarissima sumebant indicia: non enim esse aptum oraculum qui illis præerant sacris, dictitabant, nisi astans contremuisset victima, & toto succussa corpore non sine soni cuiusdam tremantis strepitu ab imis pedibus exagitata fuisset: quod in capite solummodo immolarum hostiarum in aliorum sacrificijs deorum, moris fuerat obseruare. Quam rem apud nos vates Virgilius nullius non disciplinæ peritissimus, non grammaticis ex triuio, qui ijs arcentur sacris, sed rerum naturæ studiosis, cum de hoc loqueretur oraculo, ijs versibus elegantissime significauit.

Vix ea fatus eram, tremere omnia visa repente

60 Liminaq; laurusq; dei, totusq; moueri

Mons circum, & mugire adytis Cortina reclusis.

Halitus enim fatidici (vt opinor) præfentiā ostendere volens poëta, motionem illā, & rerum etiam

* al. linamētū

anima carentium concussione recensere videtur, sine qua neq; Pythiam oraculi illius antistites in-
 troducere solebant, & oraculum respondere nolle contumaciter asseuerabant. Cui etiam sententiæ ea
 quæ de primis oraculi illius initijs memoriæ prodita est fama, clarissime astipulari videtur. Ferunt
 enim pastorem quendam Coretum nomine, qui eo loci gregem compulerat, forte fortuna iuxta spe-
 cum illum aliquando confedis: cumq; deo percitus furentes ederet voces, & futura prædiceret, pri-
 mo quidem à cõfluentibus illuc vndiq; pastoribus neglectum, & pro infano habitum fuisse: mox au-
 tem cum ea quæ prædixisset ille, certissimos sortirentur euentus, vnice ab incolis cultum, eo loci cla-
 rissimi toto orbe terrarum oraculi certissima iecisse principia. Ex quibus cuius clarissime patere pos-
 test Delphicum oraculum ab ipsa rerum omnium parente, & eadem altrice natura effectrices sortitū
 fuisse causas: terræq; diuinum halitum vaticinij architectum extitisse, & iccirco non æque omnibus
 se insinuasse, viresq; vulgo suas ostendisse, quia per cognata germanave congruenti sibi temperamen-
 to corpora, expurgatas hominum solummodo permeare mentes, & furentium linguis indubitata
 futurorum euenta prædicere & præmonstrare natus fuerat. Non enim (vt diximus) incredibile cui-
 quam merito videri debet, in tanta præsertim rerum naturæ varietate, alia ab alijs intimo quodam
 vitæ commercio, naturaliq; rerum concordia quodammodo affici & pati, quæ à cæteris ne parumper
 quidem moueri sunt apta. Hercules lapis (quem magnetem vocant) ferrū ad sese trahit, paleas non
 sentit. cõtrà electri vim, quod succinum appellant, palearum festucas non solum attrahentem, sed ar-
 cte etiam tenentem videmus: cui si ferrum applies, nihilo sanè plus efficies quàm si paleas magneti
 proximas facias. Sed quid ego hæc, quando magnes etiam ipsa, quantumuis pusilla & tenuis, altero
 sui latere ferrum trahit, altero respuit & expellit: ne miremur varias rebus in varijs naturæ affectio-
 nes reperiri, quando in tantillo lapidis corpusculo contrariæ adeo & dissidentes inter se vires manifes-
 tissime conspiciantur. Potuit igitur illum qui ad Trophonium descendebat, vis ea terræ futuri ima-
 ginofum & præsciū reddere: sicut Pythiam diuinus ille halitus incitare valebat. Multa enim ijs ipsis
 in rerum natura haudquaquam dissimilia quotidie experitur vita, quæ si quis clara mentis acie ani-
 maduertere voluerit, profecto ijs etiam quæ recensuimus, haud magna cum re fidem præstare poterit.
 Hederæ folia commanducata ebrietatis speciem quandam repræsentare, & procliues ad furorem
 mentes valenter incitare, author est Plutarchus, & ideo (vt opinor) non tantum præsidis dei causa,
 quantum quia ipsos mouere & inflammare poterant animos, hederaceæ poëtis coronæ dabantur,
 qui sine furore quodam (vt Democritus & Plato testantur) magni sanè esse nō possunt. Vinum quin-
 etiam ipsum nonne liberalius haustum ad secretorum recondita elicienda, & nullo respectu proferen-
 da, vel maximam habere vim ab omnibus ferè perhibetur? vnde apud græcos natum prouerbium
 οἶνον καὶ ἀλήθειαν, id est, Vinum & veritas. quod etiam, vt Aristoteles refert, ad varios in hominibus
 efficiendos mores, & ad multiplices animorum cum sedandos, tum incitandos motus, pro corporis
 cuiusq; habitu, & temperamento, necnon ipsius mensura, admirabiliter valere vulgo experientia do-
 cet. Alij enim illo epoto hilares fiunt & garruli: tristiores alij & taciturni: nonnulli seueriores & rigi-
 di: contrà pleriq; faciles & misericordes. Sunt & qui furentes penitus eo & infani efficiantur: vt meris
 to diuina quædam in illo vis & natura existimari possit, quæ mentes hominum vt quæq; affici nata
 est, incitare & cõmouere efficaciter valeat. Et hæc sunt, vt de multis pauca, quæ de Trophonij præ-
 dictionibus, & Delphico Apollinis oraculo in præsentia dicere habui. Ex quibus duo etiam illa quæ
 refert Porphyrius, oraculorum genera quænam fuerint, & ex qualibus prouenire potuerint causis,
 non ab re coniectari potest: quorum vnum fuerat Colophonium, vbi aqua ebibita de futuris vates re-
 spondere solebant. Alterum vero Branchidicum, in quo halitum ex aqua ascendentem hauriētes an-
 tistites vêtura prædicebant. Vtrisque enim similis (vt par est) diuinandi suberat ratio, quanuis quo
 dabantur modo, varia esse viderentur. Quemadmodum ijs etiam quæ paulo ante ex Pausania retulit
 Fuscus, ijs inquam quæ naturalia sunt, & per furorem fiunt, minimeq; ad artificiosum illud diuinan-
 di referūtur genus: vt de puteo scilicet in Ysia Bœotiae ciuitate, cuius aqua ebibita Apollinis sacerdos
 futura prædicebant: & de oraculo præterea Argis in arce, vbi statis diebus agni epoto sanguine
 viri nescia mulier futuros præcinebat euentus. Omnia enim ista rerum naturæ sunt opera, ex cæli va-
 rietate & disparili (vt diximus) terrarum respiratione profecta, quæ hominum animos pro varia cui-
 usq; affectione incitare & commouere suo iure valenter possunt. Quos non solum ijs, sed alijs etiam
 pleriq; concitari rebus afflarive perspicuum sanè est. Multi enim phrygijs (vt ferunt) cantibus, va-
 rijsq; sonorum harmonia vehementius impelluntur animi: nōnullos nemora & syluæ, plerosq; amnes
 aut maria magnopere commouēt, & non solum ij terrarum halitus, & afflandi quos recensuimus mo-
 di: in tantum vt nihil magis diuinam animorum naturam & vim, quàm illorum frequens concitatio
 & permotio nobis declarare possit. Cæterum hoc quispiam in loco non immerito ambigere posset
 quonam modo ij terrarum halitus, qui corpulenti alioquin crassiq; esse perhibentur, animum ipsum
 à corporea sciugatum natura pertingere, talesq; illi affectiones inurere valeant: id nanq; quod corpore
 caret, à corpulento pati, ne suspicione quidem bene fingi potest. Huic pro tempore breuiter sanè hoc
 occurri potest modo, huiusmodi vim, siue illam terrarum naturam, siue animam & habitum, spirita-
 mentave quædam appellare malumus (nihil enim refert quonam eam vocemus nomine) ipsum quis-
 dem non afficere animum, quanuis pro sermonis cursu sæpius id ipsum dixisse videmur, sed illius se-
 cundarium vehiculum, id est fantasticum siue animale spiritum, quem nonnulli primum eius esse

dixerunt, corpus concitare & inflare posse: quæ illius affectiones cum postea ab ipso propter essentia cognationem facile percipiantur animo, efficiunt sanè vt ille latentes posthac & abstrusas in sese rerum excitet rationes, ex quibus iugi consecutionis serie ea quæ futura sunt multo ante præuidere & prænoscere potest. Verum isthæc quoniam altioris cuiusdam quæstionis dubitationem disquisitio nemq; afferre videntur, in præsentia missa faciamus, propositumq; de naturali diuinatione negotium hic opportune concludamus, quando efficientes eius causas & rationes in rerum natura insignitas reperiri, satis distincte (vt arbitror) in ijs quæ retro dicta sunt demonstrauiamus. Vnum tantummodo hic addam, quod plerisque hac de re non immerito ambigere, & animi dubios facere solet, vires videlicet illas corporum animorumq; motrices aliquando posse deficere, quemadmodum à supra dictis locorum sitibus longo decantata æuo euauisse videmus oracula, non alio quippe modo, quam quosdam defecisse fluuios, aut in alium cõtortos cursum & deflexos fuisse manifestum sanè est. Nihil enim à Lunæ complectitur orbe, quod longinquis temporum spatijs aliquando non fatiscat & corruat: & alioquin physica dictat ratio, quæcunq; aliquando ortum habuerint, finem quoq; vt habeant necesse esse. Verum posse etiam vicissim non negauerim, annis voluentibus, ijsdem vel alijs numeris eadem de integro exoriri, vt rerum inuariabili serie illa summus mundi opifex ante secula fore præscripsit. An non meministis miraculi illius quod superioribus annis in agro Veronensi non longe à Benaci lacu Alpes versus vulgo proditum est contigisse? Templum scilicet quoddam diuæ Mariæ eo in tractu dicatum esse, in quo statis diebus quidam terræ excitabatur halitus, qui ædem sacram ingressos homines excitabat adeo & commouebat, vt singulis primum artubus contremiscent, mox etiam si diutius permanissent, non sine incondita quadam manuum & ceruicis iactatione incessanter saltarent, neq; vlllo consistere possent modo: quod tamen non omnibus accidere dictum est, sed plerisque, quos (vt opinor) exhalans ille spiritus pro habitu quodam corporisq; temperamento solummodo afficere & concitare poterat. Qui postmodum terræ halitus, deficientibus (vt par est) causis, illo quo exire cœperat anno, euauisse dicitur. licet id ipsum, vt moris est, vulgus imperitorum supersticiosius etiam nunc interpretari non desinat, & supernaturalibus assignare id causis contendat. Et hæc de naturali diuinationis genere, quod per furorem fit, deq; illius physicis rationibus & causis in præsentia dicta sufficiant. Reliquum est vt alteram eius partem in qua vniuersa somniorum continetur ratio, pro viribus explicemus, vt vniuersum hoc genus ex omnibus, vt aiunt, angulis solerter excutias tur: & nos id quod à principio polliciti fuimus, bona fide rependere videamur. Qua in re (quod in superiori etiam fecimus capite) eas primum inuestigabimus causas, quæ & naturales sunt, & in nobis ipsis originem habere videntur suam: reliquas vero siue extrinsecus accedentes, seu naturam etiam ipsam excellere creditas, quas plerique solas & veras huiusmodi somniorum causas esse voluerunt, postea, si vos id ipsum velle cognouero, pro virili inuestigare conabor, quanuis animi dubius sim totam hanc rem me hodie (vt par est) satis plenè congruenterq; explicare posse. Video enim deficientem iã cedere diem, rupiumq; & arborum duplicatas excrescere umbras, & non pauca adhuc restant quæ dici conueniunt. Cæterum quod hodie fieri non poterit, nihil (vt arbitror) prohibebit quin cras, vel perendie, aut quando volentibus magis visum fuerit vobis, distinctius commodius ve etiam fiat: sed vnde egressi sumus, iterum (si placet) reuertamur. Somniorum rationem fatidicorum, vniuersumq; insuper illud diuinandi genus quod liber dormiente corpore ex sese proferre dicitur animus, neq; prorsus esse contemnendam, neq; omnino admittendam & confirmandam Aristoteli placuisse video: quippe qui omne id naturalibus quidem prouenire causis, verum ex corporis ipsius habitu temperamentoq; emanantibus, haud dubitanter existimet, & iccirco ea solummodo quæ ad somniantis pertinent corpus, præominari præmonstrareq; posse confirmat. Reliquorum vero neq; causas esse somnia, neq; indicia, sed fortuitorum quorundam vicem solummodo vult obtinere. Quamobrem eos absurda opinari dicit, qui somniorum à deo mitti genera existimauerunt. quod si alioquin verum esset, sapientibus inquit ea prudentibusq; viris, & nõ cuiuis è populo à dijs mitti illa utiq; par esset: & ad summam vniuersum hoc diuinandi per somnia genus extenuare labefactareq; plane contendit Aristoteles, & pro corporis habitu qualitateq;, præteritarum quinetiam modis cogitationum formari efficiq;, & res quæ ad somniantis pertinet corpus, solum præmonstrare asseueranter affirmat. Cæterum omnis contra illum hanc ob rem Academia, & vniuersa insuper Stoicorum reclamant natio: vita quinetiam omnis, cuius certe firmum valensq; esse debet testimonium, refragatur, somniorum esse diuinationem, futurorumq; præmonstrationem quandam contumaciter asseuerantes: verorumq; ab omni antiquitate, & indubitatorum exemplorum quæ vulgo etiam quotidie experimur, infinitam penè multitudinem in medium adducentes: quæ ego in præsentia iccirco prætermittere decreui, quia & temporis ad illa explicanda non satis habere videmur, & ex illorum vos commentarijs commodius ea posthac & seriosius colligere poteritis. Vnum tamen hoc silentio præterire non possum, quod de Aristotele ipso locuples sane author refert Cicero, ex quo non omnem illum somniorum diuinam præsentionem fudit sustulisse, sed animos aliquando nostros curarum impeditioe liberos, iacente & mortuo penè corpore, futura præuidere voluisse, clarissime (vt arbitror) percipietis. Scribit enim in suis de diuinatione commentarijs is author post varia somniorum exempla, his planè verbis: Quidè singulari vir ingenio Aristoteles, & penè diuino, ipse ne errat? an alios vult errare, cum scribit Eudemum Cyprium familiarem suum iter in Macedonia faciẽtem Pheras venisse, quæ erat vrbs

in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur: in eo igitur oppido ita grauius ægrum Eudemum fuisse, vt omnes medici diffiderent. Ei visum in quiete egregia facie iuuenem dicere fore vt breui conualesceret, paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta: & conualuisse Eudemum: & ab vxoris fratribus interfectum tyrannum: quinto autem anno exeunte, cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, præliantem eum ad Syracusas occidisse. Ex quo ita illud somnium esse interpretatum, vt cum animus è corpore excefferit, tum domum reuertisse videatur. Intellexistis ne quæ de Eudemo familiari suo, deque eius somnio, quo nihil clarius, nihil diuinius vnquam fieri potuit, Aristoteles scripta reliquit? Non omnia igitur fortuito euenire somnia, aut futuras solummodo corporum habitudines ex paruis præmonstrari inijs vir ille, vt videtur, existimauit, sed alia quædam esse somniorum diuiniora genera, quæ à corpulentis nõ essent quærenda causis, cõstantissime eum credidisse, cū hæc scripserit, verisimile est. Et profecto ita se res habet. Non enim dissimilis admodum somniorum videtur esse ratio à vatum furore illo de quo retro verba fecimus. Nam quæ vigilantibus accidit vatibus, eadem dormientibus nobis ferè euenire solent. Viget enim in somnis animus, liberque à sensibus, & curarum solutus nexibus, & à sopito insuper corpore ceu iacente & mortuo seiugatus, euolat, & quodam modo foras excurrit, videtque omnia illa & percipit quæ in rerum dicuntur esse natura, si modo (vt inquit Plato) temperatis escis, modicisque potionibus ita est affectus, vt sopito corpore ipse vigilet, suasque tunc res agat. Et hæc profecto somniantis vera est & indubitata futurorum præsentio. Cui certe sententiæ cum Academia omnis, tum vniuersa etiam Stoicorum fauet natio, omnisque insuper vita consentit. Neque hic tamen obstare sanè potest id quod obijcere non ab re multi solent, infinita scilicet falsa euenire somnia. namque forsitan haud falsa sunt, sed nobis obscura & recondita. verum sint falsa nõnulla, contra vera pleraque quotidie experitur vita: quæ etiam multo plura proculdubio euenirent, nisi nosmetipsos cibis potionibusque suffarcentes, onusti certe & marcescentes cubitum iremus, partemque animi illam (vt inquit Plato) quæ mentis consilijque particeps est, affluentibus sepeliremus epulis, & vino obrueremus: malisque insuper prauarum cogitationum illecebris corrumperemus. Hæc namque ipsa diuinationi sanè officere, & illius claram aciem penitus perstringere solent. Verum quid ego nunc de re tam perspicua, totque veterum testimonijs approbata, tantis antiquorum philosophorum fulcita exemplis, & ab omni præterea vita constantissime recepta & credita, pluribus apud vos agere contendo, & non potius, quod propositum est, illius causas rationesque inuestigo? Quamobrem his dimissis, ad rem nostram (si placet) deueniamus. Tres somniorum causas esse fatidicorum, tribusque modis dormientium animos futura prænoscere posse, ab antiquis memoriæ proditum est: Vno, quod suapte vi ipse per se præuideat animus, quippe qui inter diuina & mortalia medius existere, eaque cogitatione quadam & affinitate facile pernoscere dicatur. Alio, quod immortalium plenus animorum sit aer, quos daemones vocare consueuimus: in quibus omnis veritatis insignitas animus noster percipere possit notas, & ab illis etiam de rebus sanè omnibus plene doceri queat. Tertio, quod ipsi nobis dii, superiorque natura, (sic enim in præsentia ipsam supereminentem appello essentiam) hanc animis nostris diuinationem insinuent. Nam Democriti & Epicuri de imaginibus simulacrisque suis sententias, quæ nocturno præsertim tempore propter sensiteriorum vacationem, aerisque immobilem tranquillitatem, animos nostros ingredi & veluti pulsare volebant, & sic visa nobis efficere, iamdiu reiectas & explosas in præsentia missas faciamus. Ex ijs igitur tribus quos recensuimus modis, posteriores illos duos qui Democritum generi, deorumque naturæ diuinationis per somnia munus acceptum referunt, silentio nunc ideo præterire decreui, tum quia extrinsecus huiusce rei causas afferre videtur, nos autem naturales cognatasque & internas quærimus rationes, tum etiam quia totum hoc (vt diximus) negotium, veluti ab alio quodam exordientes initio, post expletam hanc (si dabitur) quæstionem, commodius distinctiusque pro virili explicare conabimur. Primum igitur illum (si placet) videamus modum, qui animis nostris intrinseca quædam diuinationis per quietem & connata semina inesse voluit: in quo ea nimirum iuncta esse videtur diuinandi ratio, quam vigilantibus per furorem animis & superioribus contingere diximus. vtrobique enim soluti & liberi animi ceu spreto corporum cõtubernio, ex sese ea nimirum proferunt, quæ quo minus sæpe proferre possint, corpulenta obstare videtur moles, isque qui ei debetur necessarius vite cultus. Corporis enim angustijs conclusus animus, & sensuum impeditioe distractus, ceu captus oculis, quæ possidet bona non animaduertit: qui si forte per diuinum seuocatus furorem, aut per placidæ quietis munus in sese respiciens, ab illius societate & contagio liber euaserit, ea certe prospicit ex quibus constare dicitur: cuius cum media inter vere entia, & illa quæ ad generationem veniunt, perhibeatur esse natura, omnia etiam peculiari & suo possidere modo, vero consentaneum est. Meminit igitur præteritorum: præsentia cernit: futura præuidet: diuinusque certe opere in illo, quin imo veluti mundanus quidam esse censetur Deus. Verum quonam modo illa quæ liber ipse per se cernit animus, somnians percipiat homo, quispiam non immerito hic ambigere posset. Quamobrem vt hanc etiam rem bene excutere & introspicere valeamus, quædam prius nobis ex ipsa philosophia in præsentia sunt mutuanda, quæ sunt huiusmodi. Mentem sanè animi nostri caput, eo nempe se habere modo ad animum ipsum, quo se habent vere entia ad ea quæ non esse, sed fieri ab Academicis dicuntur. Sicut enim mens coniunctim omnia ceu per cõtactum, & vnico (vt aiunt) ictu intelligere

dicitur, humanus vero animus ratiocinando varios agit discursus: ita quotcumque in se ipsis ea quæ vere sunt entia, simpliciter coniunctimque colligunt, illa quæ generantur & fiunt, longis sanè varijsque processibus & regressibus diuisim explere conantur. Eodem igitur (vt diximus) se habent modo vere entia ad ea quæ fiunt, quo mens ad ipsum se habere animum dicitur. Si igitur in quatuor ijs supra narrata trãfferatur similitudo, & vt mathematicorũ certissima nos docet præcepta, cõmutatim varietur proportio, illud sanè quod erit primũ tertio, hoc secundũ esse quarto verissimũ est. Sicut igitur mens se habet ad vere entia, ita se habebit animus ad illa quæ fiunt. Sed hoc in concessis est, mentẽ vere entium in se species habere omnes: animũ ergo eorũ quæ fiunt, species possidere omnes, & in se cõtinere necesse est. Habet igitur sanè omnes, in actum vero producit illas quæ conueniunt, atque ijs ipsis speculi more fantastica illuminat vim, per quã animal quæ intus sunt posthac animaduertere dicitur. Cæterũ quia
10 totã hãc rem (vt opinor) disputatium magis quã docetium more arctius constrinxisse nũc videor, & iccirco ista quæ modo dixi, vobis obscura cognitumque difficilia esse non dubito, ne malorũ exemplo ducũ in itineris ipsius termino & calce, ex patentibus cãpis, latisque viarum spatijs in angustissimos calles, & impedita salebrosaque vos loca coniecisse videar, & animi dubios & perplexos reliquisse, id ipsum quod obscurius dixi (nisi forsitan audire piget) nullo negotio vobis breuiter & expedite cõplanabo: vbi etiam vniuersa somniorũ ratio quo ad intrinsecas eius & naturales causas cõmode colligi, & pro tempore congruenter concludi poterit. Nam de alijs extrinsecis causis tam ad rem istã, quã ad alterum illud diuinandi genus quod per furorẽ fit, pertinentibus, cum hodie ob temporis angustia pertractare posse iam desperẽ: cras, nisi quid aliud vobis huic rei præuertendũ esse duxeritis, accuratius pleniusque explicaturũ polliceor, & in me sanè recipio. Sed redeamus. Animũ humanũ, Academicorũ inhæretes
20 vestigijs, omnium illorum quæ generantur plenitudine ornatum insignitumve, in terreum hoc domicilium descendere affirmamus, omnimodasque rerum in se continere species dicimus. Sed cum immortalis res & diuina, mortis obnoxia rei, & vt ita dicam, prophanã, & indiuidua natura vndique sectionem diuisionemque patienti, apte coniungi cõmiscerive non possit, corpore iccirco quodam opus fuit medio, quod illi vehiculũ vocant, quæ res dissidentes inter se adeo naturas, & veluti cõtrarias, naturali quodã nexu, tẽporaneisque vinculis coniungere vincireque possent. Hunc animalẽ spiritum alij, nõnulli fantastica illum appellant, primũ animi corpus, vel secundũ, si tribus in descẽsu vtitur vehiculis animus, vt multos ex Academicis voluisse animaduerto: qui eum etiam sensuũ omnium cõmunissimũ sensiterium esse dicunt. Omnes quippe sensus fantastico ministrare spiritui, & assidue illi famulari &
30 præsto esse perhibentur. In hũc igitur solutus & vere sapiens animus, placidaque quietis tranquillitate à sensuum perturbationibus molestisque otium agens, quæ extraneas alienasque in illum naturas passionesque inferre solent, quotcumque possidet species, & rerũ formas, & quot etiã à superiori accipere dicitur mente, deriuare trãfundereque cõsuevit: qui speculi in morẽ perspicuis insignitus illustratusque imaginibus, in ipsum vt conuenit ab animo traductis, in se conuerso animali, illas clarissime spectandas videndasque proponit, ex quo certissima veritatis indicia plerumque animaduertit homo, futuraque tum vigilans, tum somno cõpositus naturaliter præuidere potest. Nihil enim refert vtum concitatus spiritus (quod in vigilantibus fieri diximus furorẽ) animũ excitet ipsum, latentemque rerũ imagines inde elicere valeat: an contra (quod in somnijs accidit) animus ipse expurgato puroque spiritui ea quæ possidet bona affatim largiatur. eadem enim vtriusque diuinationis esse censetur ratio: licet non eodem procedat modo. Non semper autem ea quæ animo insunt, videt homo, quia non semper in fantastica illius spiritum eorum quæ in animo resident vestigia insigniuntur: quo non moto nihil profecto cernere licet: quemadmodum neque mentis ipsius actionem deprehendere valemus, prius quã eum qui patibilis appellatur, mouerit intellectum. omne autem quod non eo fit modo, nos penitus latet. Quã obrem spiritum hũc vt ad huiusmodi peragenda mysteria aptus cõueniensque esse possit, quã purissimum defecatissimumque habere oportet: quod tum religiosis sacrorum ceremonijs, necnon philosophiã studijs, reliquisque illius expiationibus: tum victu modico, modestisque & temperatis potionibus, bonisque insuper, & diuinarũ rerum assiduis cogitationibus effici posse, ij nobis pro constanti tradidere, quibus hæc inuestigare & perquirere curã fuit. Non mirum est igitur de Essæorum apud Iudæos gente diuino semper cultui dedita, vt Iosephus narrat, & Porphyrius etiam memoriã prodidit, si inter eos futura multi præfagire valuerunt, & ideo prophetae sunt cognominati. Ab animalibus enim
50 per omnem ætatem, & ab omni prorsus vitæ luxu & incontinentia eos pertinacissime abstinuissent memoriã proditum est: solisque religionis mysterijs & diuinis contemplationibus assiduam impendisse operam: à quibus vitæ institutis expurgata (vt par erat) mentes, se ipsas facile introspicere, & futura perspicue poterant præuidere. Simili ferè vitæ cultu & instituto Pythiam, Dodonæasque vates omnem traduxisse ætatem, eodemque victitasse modo ab antiquis rerum scriptoribus traditum est. Amphiarai præterea, Pasiphaæque in Lacedæmone somnia non aliter prouenisse verissimile est. In omnibus enim his vna & eadem ferè expurgatorum animorum subesse videtur ratio. Diuina enim prophanis insinuari posse negat Plato. Et hæc de diuinandi genere illo quod naturale vocant, & in vigilantium furorẽ, dormientiumque fatidica disterminant somnia, pro temporis breuitate ingeniolique nostri mediocritate dicta sufficiant. Reliquam vero debiti pensionem qua vobis distringor, nulla erit mora (nisi quid aliud forte videbitur) quin eam cras vobis integram bona fide perfoluam.

His dictis affurreximus omnes, & inclinata iam ad vesperam diẽ, domum ire perreximus.